

Kuinka ukrainalainen tutkija voi käsitellä Venäjän sotaa?

Valentyna Shapovalova

Koska olen ukrainalainen, kuinka minä voin tietää tai sanoa mitään objektiivista tai arvovaltaista Ukrainasta? Koska olen nainen, miten voin sanoa mitään sodasta? (Burlyuk 2019, 138)

Olen usein törmännyt hienovaraiseen – toisinaan myös suorasanaiseen ja äänekkääseen – epäluottamukseen niitä ukrainalaisia ja ukrainalaistaustaisia kohtaan, joiden tutkimuskohde on Venäjän täysimittainen hyökkäyssota Ukrainaa vastaan. Julkisissa tilaisuuksissa, tiedeellisissä konferensseissa ja joskus myös keskustellessani länsimaisten kollegojen kanssa kuulen esitettävän kysymyksiä ukrainalaisten subjektiivisuudesta ja puolueellisuudesta. Myös entinen väitöskirjaohjaajani, tanskalainen professori, huudahti: ”mutta aihe on liian lähellä sinua, minusta se ei ole hyvä idea!” kun kerroin hänelle pian sodan alettua muuttavani työni fokuksen venäläisen median esityksiin hyökkäyssodasta. Minulle itselleni se oli itsestäänselvä ja väistämätön päätös, sillä käsitteihän työni jo muutenkin Venäjän disinformaatiota ja propagandaa. Minut yllätti täysin tällainen epäluottamus kykyyni tuottaa pitäviä tuloksia ja säilyttää akateeminen riippumattomuuteni vain sen takia, että aihe on minulle läheinen. Vaikka keskustelu ohjaajani kanssa ei tietenkään ollut ainoa laatuaan. Myöhemmin joulukuussa 2022 kuuntelin Vitali Tšernetskyin erinomaista luentoa ja minulle selvisi, että entisen ohjaajani perusteeton huoli sekä ne monet muut kysymykset koskien ”tieteellistä objektiivisuuttani”, joita olin saanut osakseni, edustivat ilmiötä nimeltä *episteeminen epäoikeudenmukaisuus* (engl. *epistemic injustice*). Tämä käsitteellinen havahtuminen iski tajuntaani salaman lailla ja vapautti sisälläni patoutuneita ajatusvirtoja, joista myös tämä omakohtainen essee on syntynyt.

Ian James Kiddin, José Medinan ja Gaile Pohlhaus nuoremman (2017, 1) mukaan ”episteeminen epäoikeudenmukaisuus viittaa niihin epäreilun kohtelun muotoihin, jotka liittyvät tietoon, ymmärtämiseen ja kommunikatiivisiin käytänteisiin”. Episteeminen epäoikeudenmukaisuus esiintyy muun muassa ”epäoikeudenmukaisena episteemisen auktoriteetin ja/tai toimijuuden osoittamisena” ja ”perusteettoman epäluottamuksen” ilmaisuina (ibid.) toisia tiedon tuottamisen kentällä toimivia henkilöitä kohtaan. Myös Katherine Hawley (2017) käsittelee kirjoituksissaan episteemiseen epäoikeudenmukaisuuteen liittyvää kysymystä luottamuksesta. Hän linkittää yhteen luottamuksen, epäluottamuksen ja sosiaalisen vallankäytön tarkastellen sitä, kuinka sosiaalisessa tilanteessa osoitetaan luottamusta kanssapuhujan. Samalla hän viittaa myös niihin potentiaalisesti menetettyihin mahdollisuuksiin, kun luottamus syystä tai toisesta kyseenalaistetaan kommunikaatiotilanteessa. Episteeminen epäoikeudenmukaisuus on näin ollen keskeinen tekijä auktoriteetin ja uskottavuuden määrittelyssä, niin yksityishenkilöiden välisissä kuin ammatillisissa keskusteluissa (Hawley 2017). Usein puhujan uskottavuuden määrittely pohjaa rajoittuneeseen käsitykseen tiedon tuottamisen mahdollisista tavoista. Tämän lisäksi uskottavuuden määritelmä perustuu tämän tästä stereotyyppisille ennakkokäsityksille akateemisen *tiedon tuottamisen subjektista* (ks. Tuana 2017), millä viitataan kunkin yhteiskunnan diskursiivisesti vakiintuneeseen käsitykseen siitä, kuka voi toimia luotettavana tiedonlähteenä ja kuka ei.

Erityisesti feministisen ja queer-tutkimuksen teoreetikot ovat käsitelleet viimeisten vuosikymmenten aikana toistuvasti epistemologiaan ja tiedon tuottamiseen, kuten myös objektiivisuuden hegemonisiin esityksiin liittyviä kysymyksiä. Klassikkoteoksessaan *Whose science? Whose knowledge?* (1991) feministitutkija Sandra Harding problematisoi läntisen akateemisen maailman rajoittunutta tapaa käsittää sitä, millainen tiedon tuottaminen on ”hyväksyttävää” ja mikä ei. Yksi Hardingin pääteeseistä on, että kaikki tieto on tuotettu jostain sosiaalisesta asemasta käsin, mikä haastaa meitä tarkastelemaan kriittisesti sitä mitä ”objektiivisuus” tarkoittaa tieteen tekemisessä ja tunnustamaan, että ”niin tiedon subjekti kuin hänen tuottamansa tieto eivät koskaan voi olla puolueettomia, arvoneutraaleja tai vain yhteen tiedon tuottamisen alueeseen sidottuja” (Harding 1991, 11). Hardingin ajatuksiin nojaten Nancy Tuana (2017, 127) kirjoittaa, että väittäessämme toisin jätämme huomiotta ”sen faktan, että vain etuoikeutetuilla henkilöillä on mahdollisuus tavoitella niitä ominaisuuksia, joita tiedon subjektina oleminen edellyttää eli objektiivisuutta, puolueettomuutta ja tunteiden sivuun asettamista.” Intersektionaalisuuden ajatus on tässä keskeinen, sillä historiallisesti länsimaissa on tuotettu aktiivisesti ajatusmallia, että ennen kaikkea valta-asemista käsin toimivat valkoiset miehet ovat ihanteellisia tiedon tuottamisen subjekteja ja perinteisesti myös rationaalisuuden ihanne on liitetty tällaiseen maskuliiniseen toimijaan (Harding 1991). Tämä ajatusmalli on vallinnut erityisen vahvana liittyen perinteisen maskuliinisiin yhteiskunnan alueisiin kuten sotaan ja konflikteihin (Fröhlich 2016).

Väitänkin, että erilaisten keskustelukumppaneideni huolestuminen naispuolisen tutkijan ”(tunteiden tasolla) liian läheisestä suhteesta” sotaan kumpuaa ainakin osittain tästä sukupuolittuneesta ajattelutavasta. Niinpä siihen, että ukrainalainen nainen tekee tutkimusta ja puhuu julkisesti Venäjän Ukrainassa käymästä hyökkäyssodasta, ja tekee sen länsimaisten akateemisten instituutioiden puitteissa, latautuu erityisen paljon ennakkoluuloja. Episteemisen epäoikeudenmukaisuuden käsitettä apuna käyttäen ja autoetnografista tulokulmaa soveltaen selvitan tässä esseessä joitakin asioita, joita olen henkilökohtaisesti kohdannut Venäjän täysimittaisen hyökkäyssodan alkamisesta lähtien ja asetan ne laajempaan kontekstiin. Tämä tuo esille epistemologiaan, objektiivisuuteen, identiteettiin ja valtaan liittyviä kysymyksiä.

Autoetnografia on tutkimusmetodi, jossa tutkijan oma elämäntarina asetetaan kysymyksenasettelulle relevanttiin kontekstiin (Ellis & Bochner 2000). Itsereflektio on yksi keskeinen työkalu tällaisessa tutkimuksessa, sillä ”toisin kuin täydellisessä uppoutumisessa omiin kokemuksiin, itsereflektio saa selitysoimaa kurkottamalla aina kohti kulttuurisia malleja” (Pelias 2021, 123). Peliasin (2021, 124) mukaan autoetnografisen reflektion myötä tutkijasta tulee ”tutkimuksen väline, affektiivinen ja kognitiivinen alku kriittiselle kulttuurianalyysille”. Tämän lisäksi Elizabeth Etorren mukaan autoetnografia on ihanteellinen työväline feministiseen analyysiin tutkimustiedon tuottamisen toimijuudesta.

Vaikka omat kokemukseni ovat yksin minun ja kumpuavat tietystä kontekstista, väitän, että ne peilaavat muidenkin länsimaisissa yliopistoissa työskentelevien ukrainalaisten tutkijoiden kokemuksia. Samalla ne peilaavat myös sitä kulttuuria, jossa toimimme. Haluan mainita Olga Burljukin (2021), Darya Tsymbalyukin (2023) ja Bohdana Kurylon (2023) autoetnografiset tekstit, joka ovat tarjonneet minulle paljon kaipaamani tukea ja toimineet myös inspiraation lähteenä tälle esseelle.

Kulttuurisesti sotkeutunut: mistä ukrainalainen identiteettini alkaa?

Ennen kuin siirryn käsittelemään tarkemmin kokemuksiani akateemisen yhteisön jäsenenä, on tarpeen kertoa jotain siitä, millaisia ovat ukrainalaiset juureni ja ukrainalainen identiteettini. Synnyin Ukrainassa, mutta olen viettänyt kaksi kolmasosaa elämästäni Pohjoismaissa. Synnyin venäjänkielisessä Odessan kaupungissa Etelä-Ukrainassa vuonna 1991. Synnyin hetkenä, jolloin Neuvostoliitto oli vielä olemassa ja siksi syntymätodistustani koristavat sirppi ja vasara. En ole koskaan asunut Venäjällä eikä minulla ole perhettä siellä. Silti lausuin ensimmäiset sanani venäjäksi, puhuin ja kuulin venäjää kotona, koulussa ja kaduilla. Katselin venäjänkielisiä neuvostopiirrettyjä ja -elokuvia televisiosta, luin venäjänkielisiä kirjoja ja kuuntelin venäjänkielistä musiikkia vielä senkin jälkeen, kun äitini ja minä olimme muuttaneet ulkomaille ollessani yhdeksänvuotias. Venäjänkielinen kulttuuri muovasi minua hiljalleen ja matkojen yli kasvaessani aikuiseksi. Sillä oli suhteettoman suuri osuus elämässäni verrattuna ukrainalaiseen kulttuuriin. Vuosikausiin en kyseenalaistanut ollenkaan tätä osaa identiteetistäni, jota venäläinen kulttuuri oli muokannut ja joka oli yhteydessä vuosisatoja kestäneeseen tsarinajan Venäjän ja Neuvostoliiton toteuttamaan imperialistiseen sortoon. Venäläisen imperialismiin vaikutus identiteettiini oli siinä määrin normalisoitunut, etten kyseenalaistanut sitä enkä nähnyt siinä mitään tavallisuudesta poikkeavaa. Viettäessäni lapsuuttani Odessassa tai vieraillessani siellä kesäloilla sen jälkeen kun olin jo muuttanut ulkomaille ei kukaan kyseenalaistanut sitä, miten paljon Venäjä oli vaikuttanut minuun: kaikki me eteläukrainalaiset 1990-luvun lapset olemme Venäjän ja Ukrainan kulttuurisista vaikutteista muodostuneita monikerroksisia hiekkakakkuja.

Vuonna 2014, kun Venäjä liitti laittomasti itseensä Krimin niemimaan ja hyökkäsi Donbasin alueella Itä-Ukrainassa, tämä kakku alkoi murtua – niin minun kuin myös monien muiden sukupolveni ukrainalaisten osalta. Puhuin yhä venäjää perheeni ja ukrainalaisten ystäväni kanssa ja jatkoin neuvostokulttuurin kuluttamista, niiden samojen kirjojen ja musiikkikapaleiden, jotka olivat samalla myös Venäjän kulttuuri-imperialismin tuotteita. Sain niistä lohtua, koska ne muistuttivat minua lapsuudestani. Samaan aikaan jokin epämurkava tunne alkoi kasvaa sisälläni.

Olen käynyt Venäjällä pikaisesti vain kahdesti koko elämäni ajan, molemmilla kerroilla työmatkalla tanskalaismedioiden lähettämänä. Toinen työmatka tapahtui keväällä 2015, kun

vietin tanskalaisen TV-ryhmän kanssa kaksi viikkoa junassa matkaten pitkin Siperian rataa pysähdellen eri paikkakunnilla pitkin matkaa. Tällä matkalla jouduin usein napit vastakkain venäläismatkustajien kanssa Ukrainaa koskevien ajatusteni tähden. Jotkut ilahtuivat kuullessaan, että olen Odessasta, koska Odessa on venäjänkielinen kaupunki, sillä on historiansa vuoksi kiinteät siteet Venäjään ja se oli venäläisten keskuudessa suosittu turistikohde ennen vuotta 2014. ”Äiti Odessa!” he saattoivat huudahtaa omistajan elkein ja samalla heijastaen Venäjän kaipuuta takaisin imperialistiseen historiaansa. He näyttivät ajattelevan, että meillä on yhteinen tausta ja samat juuret. Tämä näkymätön historiallinen side, jota he minulle tyrkyttivät, tuntui minusta epämiellyttävältä ja teennäiseltä. Toiset junamatkalla kohtaamani venäläiset taas vaativat saada kertoa minulle, että Venäjä ei missään nimessä käy sotaa Ukrainaa vastaan Donbasissa näin toistaen sitä valheellista propagandaa, jota media heille syötti.

Muutin Kiovaan kesällä 2018 puoleksi vuodeksi osana maisteriopintojeni. Päädyin siellä työharjoitteluun pieneen feministiseen nettilehteen, jossa opin valtavasti uutta ensinnäkin feminismistä Ukrainassa, mutta myös alati kasvavasta poliittisesta, sosiaalisesta ja kulttuurisesta kuilusta Venäjän ja Ukrainan välillä. Samalla minulle itselleni paljastui se, kuinka puutteelliset tiedot minulla oli ollut Ukrainan poliittisesta ja kulttuurihistoriasta. Asuessani Ukrainassa tapasin myös ihmisiä, joilla oli mielipide ukrainalaisen identiteettini laadusta. Esimerkiksi yksi noin 40-vuotias mies, joka myi ilmapalloja ja veti kaupunkikierroksia Kiovaan sanoi minulle, että vaikka minä näytin hänen silmissään aivan länsimaalaiselta, hän näki silmistäni, että minulla on ukrainalainen sielu. Toiset ukrainalaiset ilmaisivat ajatuksiaan minun *todellisesta* kansallisesta identiteetistäni vähemmän runollisesti. ”Miten muka voit olla ukrainalainen, jos olet asunut ulkomailla lapsesta asti?” eräs tuttavani kysyi minulta kerran vastausta odottamatta. Vaikka tunsin itseni ukrainalaiseksi, minut otettiin vastaan jonkin sortin ulkopuolisena – aivan samalla tavalla kuin minut oli nähty ulkomaalaisena ja ”toisena” ollessani lapsi ja teini-ikäinen ensin Islannissa ja myöhemmin Tanskassa. Olen siis hyvin varhain elämässäni oppinut tuntemaan itseni kotoisaksi olotilassa, jota Elizabeth Ettore (2016, 4) kuvaa termillä *la mestiza*, eli ”olotila jossa henkilö on ’sekä’ ja ’että’ (...) sisäpiiriläisen ja ulkopuolisen välimuoto”.

Kysymys kulttuurisesta identiteetistäni ja kansallisuudestani kantautui mukanani ensin maisterintutkinnon lopputyöhön ja myöhemmin väitöskirjaan, jonka tekemisen aloitin syyskuussa 2020. Alun perin suunnittelin tekeväni laadullisen tutkimuksen siitä, kuinka Kremlin määrittelemät perinteiset arvot vaikuttivat sukupuoleen liittyvien kysymysten käsittelyyn Venäjän valtionmediassa. Lähestyin tutkimaani mediasisältöä disinformaationa ja propagandana. Näin ollen olen aivan väitöskirjaprojektini alusta asti ollut ukrainalainen tutkija, joka tarkastelee kriittisesti Venäjää länsimaisesta akateemisesta instituutiosta käsin samalla yrittäen suunnistaa tämän tutkijajosition herättämien joskus keskenään ristiriitaisten mielikuvien välillä. Tämän lisäksi median totuudellisuuteen ja luotettavuuteen liittyvät kysymykset ovat olleet osa työtäni aivan alusta asti, sillä niitä on mahdotonta välttää, kun on tekemisissä strategisesti harhaanjohtavan informaation ja propagandan kanssa.

Tarkastelin aiheitani feminististen lähestymistapojeni mukaisesti normatiivisesti ja kriittisesti, en koskaan ”objektiivisesti”, ja näen Venäjän valtion hegemonisen anti-genderretoriikan ja median autoritäärisen kontrollin erittäin ongelmallisina. Tämän vuoksi ”tieteen ja epistemologian alueella neutraaleina pidettyjen tutkimusmenetelmien” (Tuana 2017, 125) kriittinen arviointi, kuten myös pohdinnat tutkijajositioistani, olivat minulle tuttuja jo näiden väitöskirjatutkimukseni metodologisten lähtökohtien kautta. Venäjän täysimittainen hyökkäyssota Ukrainassa, jonka se aloitti helmikuun 24. päivä 2022, näin ollen vain lisäsi

entisestään tarvetta nostaa keskusteluun näitä perustavanlaatuisia kysymyksiä tiedon tuottamisesta ja tutkimuksesta. Silti ulkoapäin tulevat vaatimukset perustella Venäjä-tietämykseni pätevyyttä sekä etenkin niiden suuri määrä yllätti minut. Nämä kysymykset, niin kuin sen näen, voisi kiteyttää tähän itsepintaiseen vaatimukseen: *perustelee, miten voimme luottaa siihen, että sanasi ovat kuuntelemisen arvoisia, ettei sinulla ole piilotettua agenda, koska olet ukrainalainen.*

Objektiivisuusansa

Nämä kysymykset nousevat esiin erityisesti median kanssa toimiessa. Olen väitöskirjatutkija, koulutettu esiintyjä ja puhun sujuvaa tanskaa, joten minut kutsutaan usein esiintymään julkisuudessa Venäjä-asiantuntijana. Näin minulla on etuoikeus saada kertoa tietämyksestäni laajalle yleisölle. Esiintymisillä on kuitenkin hintansa: olen joutunut selittämään, miksi väitteeni, havaintoni ja analyysini ovat päteviä jo ennen kuin olen edes esittänyt niitä. Olen ukrainalaisuuteni takia joutunut vastaamaan kysymyksiin ”objektiivisuudesta” ja akateemisesta riippumattomuudestani niin monta kertaa, että olen seonnut laskuissa. Joskus selityksen vaatiminen voi tulla haastattelun aikana ikään kuin vastuuvapauslausekkeena: ”Valentynalla on ukrainalaiset juuret, mutta tutkijana hän on alkuperästään huolimatta riippumaton” (todellinen lainaus verkkouutisesta, Bjerregaard 2022). Kerran, keväällä 2022, minut kutsuttiin aamu-tv:hen keskustelemaan venäläisestä sotaan liittyvästä disinformaatiosta. Samana päivänä kutsu kuitenkin peruttiin, kun tuottaja sai selville, että olin ukrainalainen. Olivat kuulemma huolissaan mahdollisesta ”eturistiriidasta”, koska he eivät voineet olla varmoja ”puolueettomuudestani”.

Epäluottamus tietämykseni pätevyyttä ja etiikkaani kohtaan on ollut niin paksua, että voisi veitsellä leikata. Vastaavia vaatimuksia ja vastuuvapauslausekkeitä ei ole esitetty eikä esitetä tanskalaisille Venäjältä ja sodasta puhuville kollegoilleni, vaikka heillä olisi henkilökohtaisia siteitä maahan esimerkiksi ystävien, paikkojen tai mukavien muistojen kautta. Oli henkilökohtaisia siteitä Venäjään tai Ukrainaan tai ei, on sodan myötä noussut tarve ottaa normatiivisesti kantaa ja tunnustaa tosiasiat: Ukrainan kansallinen itsemääräämisoikeus ja sen kansa ovat joutuneet törkeän ja julman hyökkäyksen kohteeksi. Sotaan liittyviä aiheita tutkivat ja niistä julkisuudessa puhuvat länsimaiset kollegani ovat minun laillani *tiedon subjekteja*, joihin ympäristö vaikuttaa (Tuana 2017), mutta joita kohdellaan ikään kuin luonnostaan puolueettomina ja kuvaillaan sellaisiksi. Kuten Kurylo (2023, 5) kuitenkin huomauttaa: ”Vaikka joku pystyisikin irrottautumaan Venäjän kansanmurhaväkivallan kauhistuttavasta todellisuudesta ja kirjoittamaan muka ’tasapainoisesta’ näkökulmasta, hänen oma subjektiivisuutensa vaikuttaa joka tapauksessa epäsuorasti hänen analyysiinsa.” Hiljainen oletamus ”puolueettomasta länsimaisesta tutkijasta”, joka tarkastelee sotaa ”ulkopuolelta” ja on siksi uskottavampi, elää niin sitkeässä, että monien eri alojen tutkijat – minä mukaan lukien – ovat sisäistäneet sen.

Objektiivisuuteni kyseenalaistavien kommenttien vyöry, varsinkin ensimmäisinä kuukausina täysimittaisen hyökkäyksen alkamisen jälkeen, sai minut arvioimaan uudelleen, kuinka ukrainalaisena voin julkisuudessa esiintyä. Aloin vältellä puhumasta avoimilla foorumeilla ahdistuksestani ja Venäjän kotimaahani kohdistamista iskuista johtuvasta jatkuvasta raivostani, koska pelkäsin, että joku saattaisi kokea tunnepitoisen Ukraina-suhteeni sotkevan arvioitani Venäjältä. Puhuin tästä läheisen ystäväni ja kollegani kanssa. Häinkin on Tanskassa kasvanut ukrainalainen Venäjä-tutkija, jota haastatellaan usein Venäjän propagandan asiantuntijana. Keskustelimme huolistamme ja niistä rajoituksista, joita olimme asettaneet itsellemme sekä

julkiselle tuellemme Ukrainaa kohtaan *näyttääksemme* vähemmän emotionaalisilta ja vastataksemme ”objektiivisuuden” ihannetta. Nyt ymmärrän, miten lyhytnäköistä ja vahingollista tällainen oli, sillä mehän toistimme sitä vääristynyttä käsitystä, että tutkimus olisi jotenkin tekijästään irrallaan.

Kuten edellä mainitsin, tämä myytti on purettu lukemattomia kertoja. Kuitenkin ”se on edelleen hegemoninen ja istuu syvällä käsityksissämme tiedosta, ja se toistuu kehotuksissa ottaa etäisyyttä tutkimuksen kohteeseen” (Tsymbalyuk 2023, 8). Tutkimuksen moninaisuutta ei sanottavasti edistä, jos suljetaan episteemisesti pois äänet, joiden katsotaan olevan kykenemättömiä pitämään ”kriittistä etäisyyttä” (Kurylo 2023, 2). Tällöin ”objektiiviseksi” merkitsemisestä tulee poissulkemisen ja sorron välikappale; poliittinen väline, jota käytetään ympäri maailman poistamaan oikeutus sellaisilta mielipiteiltä ja tiedolta, joista ollaan eri mieltä. Samalla hiljennetään sellaiset ”sisäpiirin” äänet, jotka sivuutetaan ”liian osallisina” ja jotka leimataan pikemminkin henkilökohtaisiksi kuin ammatillisiksi (Hawley 2017). Kun jaetaan ”järki” ja ”tunteet” tällä lailla kahdeksi eri kategoriaksi, jää kokonaan huomiotta se vivahteikkuus, jota todelliset, eletyt kokemukset ovat täynnä, toteaa Andrew Sayer (2011), joka kannattaa avoimen normatiivisia lähestymistapoja yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa.

Kansainvälisen politiikan tutkijan Kurylon (2023) arvion mukaan tällainen kahtiajako on erityisen ongelmallista sodan ja konfliktien yhteydessä. Kurylon mukaan kiinnittämällä huomiota ukrainalaisten ”tavallisiin” arkikokemuksiin täysimittaisen hyökkäyksen aikana tutkijat saavat korvaamatonta tietoa sellaisista sotaan liittyvistä näkökulmista, jotka ovat joko normalisoituneet tai jääneet huomiotta. Yksi esimerkki on Venäjän vuosisatainen kolonialismi Ukrainassa ja sen vaikutukset ukrainalaisten identiteettiin ja itseymmärrykseen (Kurylo 2023; Tsymbalyuk 2023). Toinen esimerkki ovat tutkimukset, jotka kyseenalaistavat Venäjä-keskeisen näkökulman entiseen Neuvostoliiton alueeseen (Kassymbekova 2022) ja tarkastelevat kriittisesti länsimaista Venäjä-tutkimusta. Näihin kuuluvat sellaisista paikoista tulevat erilaiset kriittiset lähestymistavat Venäjän kulttuuriin ja historiaan, jotka Venäjä on pyrkinyt vaientamaan. Hardingin (1991, 275) mukaan ääniä ”sisällä olevilta ulkopuolisilta” on tärkeää vahvistaa, jotta saavutetaan todella *tasapainoinen* näkökulma pelkkien niin sanottujen puolueettomien toimijoiden yksipuolisten näkemysten sijaan. Lisäksi, jos emme ota tutkimuksessa huomioon sotaan henkilökohtaisesti sidoksissa olevien ukrainalaisten merkityksiä ja tiedontuotantoon liittyviä emotionaalisia ja sensitiivisiä näkökohtia, pidämme yllä ongelmallista (tieteellisen) tiedon hierarkiaa, jonka pohjalla ovat ukrainalaisten näemykset. Kaikkien sotaa käsittelevien tutkijoiden olisi tärkeää ymmärtää tämä tieteenalasta ja tutkimusalasta riippumatta.

Emotionaalisesti sotkeutunut: pohdintoja osallistumisesta

Sota on tietysti vaikuttanut minuun ja työhöni valtavasti. Helmikuusta 2022 lähtien olen käynyt läpi ahdistuneisuuden vaiheita toisensa jälkeen ja salaman lailla iskeviä masennuksen hetkiä. Sisälleni on juurtunut synkkä suru, joka nielee energiani ja vie keskittymiskykyäni. Läheisiä sukulaisiani on yhä Ukrainassa ja luen edelleen uutiset Ukrainasta joka aamu siviileihin kohdistuneiden suurhyökkäysten varalta, sillä Venäjä iskee usein yöllä. Ukrainalaissyntyisenä tutkijana identiteettini pohjaa juuri siihen, minkä Venäjä yrittää tuhota – niin diskursiivisesti propagandan ja disinformaation kautta kuin fyysisesti aseellisin keinoin. Ensin mainittu on tutkimukseni kohde, jonka kanssa olen läheisesti tekemisissä lähes päivittäin. Täysimittaisen sodan propagandakuvaukset tulevat väistämättä vastaan, kun tutkii nyky-Venäjän valtionme-

diaa, ja sen vaikutukset maan mediamaisemaan ovat kiistattomat. Kremlin ”sotilaalliseksi erityisoperaatioksi” kutsuman sodan ympärille rakentama todellisuus ulottuu kaikkeen joukkotiedotusvälineiden tuottamaan sisältöön, minkä vuoksi tämän koko ilmiön tutkiminen on nyt tärkeämpää kuin koskaan.

Digitaaliset työkalut auttavat toisaalta pitämään etäisyyttä tutkimuskohteeseen, mutta toisaalta myös tuovat sen lähemmäs. Kremlin tukeva mediasisältö on askarruttanut minua siitä lähtien, kun vuonna 2017 aloitin maisteriopintoni, ja olen vuosien varrella kehittänyt erilaisia analyttisiä työkaluja irrottatuakseni usein juuri Ukrainaan keskittyvästä vihapuheesta ja räikeästä disinformaatiosta. Irrottautuminen ei tietysti ole täysin mahdollista, ja sen ylläpitäminen vaatii henkisiä voimavaroja. Kun ukrainalaiset ystäväni ja kollegani kuulevat tutkimuskohteestani, he parahtavat ihailunsekaisella kauhistuksella: ”Miten pystyt katselemaan sitä kamaa?” Myönnän, että toisinaan en pystykään. Joskus se, mitä näen ja luen Venäjän valtionmediassa heidän ”sotilaallisesta erityisoperaatiostaan”, menee ihon alle ja ruokkii ahdistustani. Ei sitä usein tapahdu, mutta kun tapahtuu, tiedän, että vastaanottoakyyni on pettämässä ja on aika pitää taukoa – sekä mielenterveydellisistä että tutkimuseettisistä syistä. Jotta työni otettaisiin vakavasti, julkaistaisiin ja sitä hyödynnettäisiin niin akatemiassa kuin poliittisessa päätöksenteossa, sen on perustuttava aiempaan tutkimukseen ja teoriaan sekä käytettävä hyväksytyjä menetelmiä, minkä se tietysti tekeekin. Tämän sodan emotionaalinen puoli on kuitenkin kiinteä osa työtäni, olkoonkin että epäsuorasti. Se ei kuitenkaan tee tutkimuksestani yhtään sen vähemmän pätevää, sillä se auttaa minua pyrkimään kohti *la mestizan* tilaa – olemaan samanaikaisesti sekä sisä- että ulkopuolella.

Kaiken tämän selittäminen, toimittajien ja länsimaisten kollegojen valistaminen, vaatii sellaisia henkisiä ja ajallisia resursseja, joita minulta ei aina löydy. Lisäksi binaarinen jako ”subjektiiviseen” ja ”objektiiviseen” sotaan liittyvissä kysymyksissä on juurtunut niin syvälle länsimaisen akateemisen maailman muureihin, että läpi päästäkseen tarvitsisi puskutraktorin. Koin tämän omakohtaisesti, kun useiden sotaan liittyvien esteiden vuoksi kesällä 2022 hain jatkoaikaa väitöskirjatutkijan työpaikkaani. Tiedekuntani ylimpien päättäjien mukaan sota on kuitenkin ”subjektiivinen” ja yksityinen tekijä, sillä sitä ei löydy ”yliopistojen ohjeistuksesta väitöskirjahankkeiden palkallisen työajan jatkamiselle”. Tällaisen viestin sain syyskuussa 2022 pidetyssä kokouksessa yliopistohallinnon edustajien kanssa. Kun perustelin hankkeeni ilmeistä viivästymistä sodalla, sain vastineen, joka yhä soi korvissani: ”Kuulostaa siltä, ettet pidä moraalisen velvollisuutenasi saada hankettasi valmiiksi ajallaan.”

Jäykän uusliberalistisen hallintorakenteen johto piti minua vaikeana tapauksena ja jopa moraalittomana, koska olin noussut institutionaalista epäoikeudenmukaisuutta vastaan ja tuonut esille sodan vaikutuksiin liittyvän epäkohdan yliopiston säännöissä. Hyvinvointiani, tutkimusperustaisen tietoni jakamista julkisuudessa sekä hankkeeni tulossa olevia tuloksia ja poliittisia vaikutuksia pidettiin toissijaisina suhteessa lähestyvään määräaikaan – väittäessäni muuta olin *poikkeava* (Terry & Urla 1995).

Tunsin itseni makkaraksi tehtaan tuotantolinjalla. Olin kertakäyttöinen ja pakotettu noudattamaan tuotantolinjan protokollaa hinnalla millä hyvänsä. Olin tutkinut vallan teorioita vuosia, mutta vasta tämän voimattomuuden ja eristyneisyyden edessä tunsin vallan läpitunkevan todellisen ilmenemismuodon. Samalla tunsin olevani jumittunut todistelemaan, että huolimatta henkilökohtaisesta kiintymyksestäni Ukrainaan minuun voi tutkijana luottaa – eli tavallaan vähätelin sodan emotionaalista vaikutusta tutkimukseeni – samalla kun yritin havainnollistaa sodan vaikutusta akateemiseen työhön omalla esimerkilläni.

Niin musertava kuin tämä kokemus olikin, se osoitti minulle yliopistojen hallinnollisen kyvyttömyyden ja valmistautumattomuuden reagoida sodan seurauksiin. Se osoitti myös akateemisen maailman hierarkkisen luonteen ja sen, kuinka haitallinen ja epävakaa tämä hierarkia on joutuessaan kohtaamaan ulkomaailman haasteet.

* * *

Olen ukrainalainen. Rakastan piinattua kotimaatani koko olemuksellani. Ja haaveilen, että Ukraina voittaisi tämän sodan. Tekeekö se minusta epäkelvon Venäjä-tutkijan sodan vielä jatkuessa? Väitän, että päinvastoin.

Englannista suomentaneet Mika Perkiömäki ja Saara Ratilainen.

Lähteet

- Bjerregaard, Morten (2022), Russiske og vestlige medier viser de samme billeder fra krigen, men de fremstilles vidt forskelligt. *DR*, 22.3.2022. <https://www.dr.dk/nyheder/udland/russiske-og-vestlige-medier-viser-de-samme-billeder-fra-krigen-men-de-bliver?fbclid=IwAR3b0_J6jnWzg5yAS5em-Bty4guhR-JD-wrCRBtRcf7pMo5t1PNlky-Zyo> (Tarkistettu 10.11.2023).
- Burlyuk, Olga (2021), On Superiority and Inferiority in Academia: an Autoethnography. – *Places in the Sun: Post-Colonial Dialogues in Europe and beyond*. Eds. Valentin Luntumbue et al. Brussels: Institute for Greater Europe, 131–41.
- Harding, Sandra (1991), *Whose Science? Whose Knowledge?* Ithaca: Cornell University Press.
- Hawley, Katherine (2017), Trust, Distrust, and Epistemic Injustice. – *The Routledge Handbook of Epistemic Injustice*. Eds. Ian James Kidd, José Medina & Gaile Pohlhaus, Jr. London: Routledge.
- Ellis, Carolyn, & Bochner, Arthur (2000), Autoethnography, Personal Narrative, Reflexivity: Researcher as Subject. – *Handbook of Qualitative Research* (2nd ed.) Eds. Norman K. Denzin & Yvonna S. Lincoln. Sage Publications, 733–768.
- Ettorre, Elizabeth (2016), *Autoethnography as Feminist Method - Sensitising the feminist 'I'*. London: Routledge.
- Fröhlich, Romy (2016), *Gender, media and security*. Routledge Handbooks Online.
- Kidd, Ian James, Medina, José & Pohlhaus, Jr., Gaile (2017). Introduction. – *The Routledge Handbook of Epistemic Injustice*. Eds. Ian James Kidd, José Medina & Gaile Pohlhaus, Jr. London: Routledge.
- Kassymbekova, Botakoz (2022), On Decentering Soviet Studies and Launching New Conversations. – *Ab Imperio* 1, 115–120. <<https://doi.org/10.1353/imp.2022.0011>>.
- Kurylo, Bohdana (2023), The Ukrainian subject, hierarchies of knowledge production and the everyday: An autoethnographic narrative. – *Journal of International Relations and Development* 26, 685–697 <<http://dx.doi.org/10.1057/s41268-023-00310-5>>.
- Pelias, Ronald J. (2021), Writing Autoethnography: The Personal, Poetic, and Performative as Compositional Strategies. – *Handbook of Autoethnography* (2nd ed.). Eds. Tony E. Adams, Stacy Holman Jones & Carolyn Ellis. London: Routledge.
- Sayer, Andrew (2011), *Why Things Matter to People: Social Science, Values and Ethical Life*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Terry, Jennifer, & Urla, Jacqueline L. (1995), *Deviant Bodies: Critical Perspectives on Difference in Science and Popular Culture*. Bloomington: Indiana University Press.
- Tsymbalyuk, Darya (2023), What my body taught me about being a scholar of Ukraine and from Ukraine in times of Russia's war of aggression. – *Journal of International Relations and Development* 26, 710 <<https://doi.org/10.1057/s41268-023-00307-0>>.
- Tuana, Nancy (2017), Feminist Epistemology: The subject of knowledge. – *The Routledge Handbook of Epistemic Injustice*. Eds. Ian James Kidd, José Medina & Gaile Pohlhaus, Jr. London: Routledge.